

ВІДГУК

офіційного опонента –

доктора педагогічних наук, професора

Коляди Наталії Миколаївни

на дисертацію **Босого Олександра Михайловича**

**«Соціалізація молодіжної статеві-вікової групи в українському
традиційному суспільстві XIX – першої чверті XX століття»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Істинне новаторство у будь-якій справі, особливо у такій складній, як виховання, можливе лише на міцному науковому фундаменті, за умови критичного використання досвіду минулого, ознайомлення з яким убезпечує від зайвих захоплень та помилок, від відкриття давно відкритого, натомість забезпечує його прогностичність. Відповідно науково актуальним є дослідження в історико-педагогічній ретроспективі проблеми соціалізації української молоді в українському традиційному суспільстві.

За словами автора, доцільність дослідження зумовлена потребою розв'язання низки суперечностей між: необхідністю сучасної педагогічної оцінки джерел, у яких знаходимо відомості про складові соціалізації української молоді у традиційному суспільстві, та недостатнім рівнем їх систематизації та проблемно-комплексного аналізу; виявленими відмінностями у рівні вивчення окремих аспектів соціалізації української молоді XIX – першої чверті XX ст. та необхідністю їх нового прочитання, наукового осмислення.

Важливо відзначити, що дисертація виконана відповідно до науково-дослідної теми кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного

університету імені Володимира Винниченка «Соціально-професійне становлення особистості» (реєстраційний № 0116U003481).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертантом:

- окреслено джерельну базу дослідження;
- досліджено нормативні критерії віку статево-вікової верстви «молодь», розкрито сутність категорії «соціалізація молоді» в історичній ретроспективі;
- виділено та охарактеризовано особливості організації та структуру молодіжних громад як ключових об'єднань для соціалізації парубків та дівчат;
- визначено й обґрунтовано перебіг соціалізації молоді в межах функціонування молодіжних об'єднань як завершального етапу на шляху до набуття статусу повноправного суб'єкта сільської громади, включаючи інкорпорацію цієї статево-вікової групи в обрядово-святкову сферу життєдіяльності громади;
- з'ясовано специфіку регуляції гендерної поведінки української молоді, шляхом аналізу форм громадського спілкування та форм дозвілля й розваг парубків та дівчат.

Нові факти, одержані здобувачем. Дисертація О. М. Босого є комплексним дослідженням, у якому вперше:

- на підставі комплексного вивчення різнопланових джерел цілісно охарактеризовано процес соціалізації молоді з урахуванням статево-вікової стратифікації традиційного українського суспільства;
- виокремлено особливості організації, структуру та педагогічні функції молодіжних громад, як ключових об'єднань парубків та дівчат;
- визначено зміст соціалізації парубків та дівчат у молодіжних громадах (піклування про моральність, зміна соціовікового статусу, підготовка до сімейного життя, регуляція гендерної поведінки);
- розкрито шляхи реалізації змісту соціалізації української молоді

(форми громадського спілкування: кумівство, побратимство, посестринство, сусідство, земляцтво, ярмарки, церква; форми дозвілля і розваг: вечорниці, досвітки (восени-взимку), вулиці (навесні-влітку); інкорпорація молодіжної статеві-вікової групи в обрядово-святкову сферу життєдіяльності громади).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації О. М. Босого та змісту публікацій дисертанта дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів. Дисертантом опрацьовано значний масив наукових джерел (218 найменувань, зокрема архівні джерела), на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною теоретико-методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів. Дисертаційна робота О. М. Босого містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості їх використання у подальшому вивченні соціалізаційної проблематики традиційного українського суспільства. Одержані емпіричні дані, їх систематизація й педагогічна інтерпретація можуть бути також використані у діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти, закладів позашкільної освіти, громадських товариств та об'єднань. Результати дослідження можуть знайти застосування в розробці молодіжних соціальних програм.

Результати дослідження упроваджено в освітній процес закладів вищої освіти.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Систематизовані та узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база дослідження можуть стати основою для подальших наукових розвідок з історії педагогіки, етнопедагогіки; для розширення та оновлення змісту навчальних курсів з історії педагогіки, історії соціального виховання, теорії виховання, народознавства, етнографії дитинства, у процесі підготовки навчально-методичного забезпечення та укладанні підручників, посібників із цих дисциплін.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі дисертант на достатньому науковому рівні обґрунтував вибір теми, її актуальність, визначив мету, завдання, об'єкт, предмет; аргументував використання обраних методів дослідження; обґрунтував хронологічні межі та джерельну базу дослідження.

У першому розділі дисертації – «Теоретико-історичні основи дослідження» – заслуговує на увагу дослідників здійснена автором періодизація джерельної бази дослідження, подана за двома групами: першоджерела та умовно вторинні джерела. Першоджерелами є етнографічні пам'ятки XIX – першої чверті XX ст., що розкривають різні аспекти соціалізації української молоді. Умовно вторинні джерела – етнографічні дослідження другої половини XX–XXI ст., присвячені вивченню різних сторін життєдіяльності українських парубків та дівчат у XIX – першій чверті XX ст.

У другому розділі дисертації – «Молодіжні громади, як соціальні інститути дошлюбного спілкування парубків та дівчат» – автором визначено, що молодіжні громади виконували і низку важливих функцій соціально-побутової спрямованості, що включали такі основні напрями: врегулювання стосунків сільської молоді з волостю, старшиною, поміщиком (парубоцтво в цьому плані було своєрідним виконавчим органом), налагодження нормального життя в селі, улагодження всіх конфліктів, що виникали між

парубками і дівчатами та між молоддю і іншими мешканцями села, участь в організації урочистостей у селі.

У третьому розділі – «Молодіжні об'єднання, як механізми створення виховного ідеалу українців» – дослідницький інтерес викликають визначені автором форми та методи української народної педагогіки щодо засвоєння народної моралі у молодіжній громаді, які диктували відповідний стиль поведінки й систему покарань у разі їх недотримання. Українська народна педагогіка виробила своєрідні форми спілкування у молодіжній громаді: ярмарки, церква, побратимство, посестринство, сусідство, земляцтво. Однією з основних форм спілкування, дозвілля та інститутів соціалізації на етапі дівування та парубкування для неодруженої молоді були вечорниці, досвітки (восени-взимку) та вулиці (навесні-влітку) – своєрідний феномен, соціалізації молоді.

Отже, дисертаційна робота О. М. Босого за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням, в якому вперше на підставі комплексного вивчення різнопланових джерел цілісно охарактеризовано процес соціалізації молоді з урахуванням статево-вікової стратифікації традиційного українського суспільства.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Автором належним чином обґрунтовано суперечності, які підтверджують доцільність дослідження. На нашу думку, визначені твердження потребують підсилення в контексті наукової актуальності дослідження в історико-педагогічній ретроспективі проблеми соціалізації української молоді в українському традиційному суспільстві.

2. Обґрунтування актуальності досліджуваної проблеми потребує звернення до українських та міжнародних документів з освіти, сталого розвитку суспільства, тощо.

3. В дисертаційній роботі варто було б підсилити критичний аналіз особливостей соціалізації молодіжної статеві-вікової групи в українському традиційному суспільстві ХІХ – першої чверті ХХ століття.

4. Результати дослідження стануть цінним матеріалом для наукових видань з перспективних дослідницьких напрямів, визначених автором, а саме – питань трансформаційних процесів та змін форм соціалізації української молоді в історико-педагогічній ретроспективі.

Проте висловлені зауваження не впливають на позитивне враження від дисертації в цілому та не знижують її цінність.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Відзначаємо відповідність чинним вимогам публікацій дисертанта, які не тотожні за змістом. Результати дослідження відображено у 13 наукових працях, серед яких: 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 3 статті – у зарубіжних наукових виданнях (у міжнародних наукометричних базах даних Web of Science), 1 стаття та 5 тез – апробаційного характеру.

На основі аналізу змісту публікацій О. М. Босого можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено українською мовою. Структура дисертації та стиль її подання відповідають вимогам, побудова логічна.

Дотримано принципи академічної доброчесності. У тексті дисертації відсутні текстові запозичення без посилання на джерело.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Соціалізація молодіжної статеві-вікової групи в українському традиційному суспільстві XIX – першої чверті XX століття» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами), а її автор Босий Олександр Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент –

професор кафедри соціальної педагогіки,
соціальної роботи та консультування

Уманського національного університету,
доктор педагогічних наук, професор

Наталія КОЛЯДА

В.о. ректора

Уманського національного університету

Олена ЯРОШИНСЬКА